

Fülöp Lajos

Egy verseskötet margójára

Csatáné Bartha Irénke: Gyökerek éneke

A szóban forgó kiadványt – Eger Megyei jogú Város Kulturális Alapjának támogatásával – a gyöngyösi Konturs Kiadó jelentette meg 2011 decemberében.

A szerző, Csatáné Bartha Irénke egyértelműen az érzékelés költője. Versei legtöbbször pillanatfelvételek, impressziókban és nyelvi ötletekben bővelkednek, a látványnak, színeknek és hangulatnak a kifejezői.

Témaviláguk elsősorban az otthon – élmény, a gyermekkor védettsége és az odahagyott szülőföld utáni vágyakozás.

De haladjunk sorjában!

A költő *Erdély* című versében így ír:

Furcsa Éden e táj
csábító – hódító
soktitkú világ...

Való igaz: számunkra, magyarok számára nemcsak „térkép” ez a föld, hanem századokon át önállóságunk őrzője és a varázslatos szépségű „kisebbik haza” is. Akik itt születtek és nevelkedtek, sajátos világukat olyan történeti alakulatnak tekintik, amelynek nemzedékeken átnyúló és korszakokat magában foglaló múltja van. Világos, tiszta és napi gondokon, problémákon felülemelkedő a szemléletük, mert a távlatokra a hatalmas hegyek, a végeláthatatlan síkságok és a kemény történelem tanították őket...

Mindemellett Erdély nemcsak a reális látásmód, a prózai tényszerűség és a múltidéző emlékezés hazája, hanem a líraiságé is: a havasoké, fenyveseké, hegyi patakoké, vadvirágos réteké és kopjafás temetőké... Költői, írói ezekből a mozaikdarabokból rakják össze Tündéerkertjüket.

Ennek a kötetnek a szerzője ugyancsak Erdély szülötte, akit álmában és a valóságban gyakorta „hazahív a hűség”. Szülőföld iránti szeretete, elkötelezettsége nyilatkozik meg verseiben is. Erdély – vallomása szerint – mindannak a foglalata, amit számára ez a szó jelent: a székely lélek érzékeny rezdüléseit, a sok fájdalmat, megpróbáltatást, a „könnycseppes csillagfényt”, keresztre rendeltetett hűséget, dacos akaratot és szilárd Istenhitet, amely mind-mind ennek a földnek és népnek a sajátja.

A *Gyökerek éneke* egyetlen szóval kifejezve: „szülőföld-líra”, amelyet csak meg-

illetődve lehet olvasni. Ugyanúgy, mint az előző, *Otthonízü szavak* című versgyűjteményét is.

A költő korábbi kötetének margójegyzetében így nyilatkozik szándékáról: „Verseim – a modern törekvéseket és a balladát egyesítő dalok – pillanatképeket örökítenek meg a tünező félben lévő székely világból, féltő gonddal mentve át az utódoknak a fehérfalú házak lelkének tisztaságát, az öreg muskátlis tornácok mosolyát, a hazaváró faragott székelykapuk tárkarú szeretetét, hitét, öreg utcákat, barázdált arcokat, s a dombok szelíd homlokára pacsirtaéneknek felcsillantott reményt.”

Csatáné Bartha Irénke életútja, pályája igen színes és küzdelmes volt. A Kis-Küküllő menti Makfalván született 1941. december 9-én, és itt is nevelkedett. Alapfokú tanulmányait szülőfalujában, a középiskolát pedig Erdőszentgyörgyön végezte. Szellemi szülőhelyének Kolozsvárt tartja: diplomáját a Babes-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán szerezte. Ott kapott szakmai és módszertani felvérteződést oktató-nevelő munkájához, a néprajzkutatáshoz és költői indulásához. Tanári pályáját Korondon és Szatmárnémetiben kezdte, majd – magyarországi áttelepülése után (1994) – Egerben folytatta. A Heves Megyei Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépírói Tagozatának vezetője, a Bodor Péter Alapítvány, a Wesselényi Alapítvány, a Sütő András Baráti Egyesület és az Egri Civil Kerekasztal Társaság tagja. A Faludy György Irodalmi Műhely külföldi kitekintésű országos pályázatán vers kategóriában az Aranyfokozat II. díjával tüntették ki 2012- ben a Magyar Kultúra Napján.

Első versei 1976-ból valók, az 1990-es évek elejétől már rendszeresen publikál, 2000-tól pedig hazai és külföldi irodalmi folyóiratok és újságok közlik írásait. Bölcsészhallgatóként tanulta, majd a gyakorlatban is elsajátította a „verscsinálás” művészetét. Nagy mesterek (nyugatosok, erdélyi elődök, pályatársak) tanítványa, de egyéni hangja (életérzés, hitelesség, formaérzék, képszerűség, játékos, könnyed kifejezésmód) az ezredfordulóra már csaknem teljes vértzetben mutatja a beérkező költőt.

Törekvései főként a klasszikus hagyományokhoz kötődnek, a túlon túl modern költészet akrobatikája kevésbé hatott rá. Ez utóbbi inkább csak a sorok tördelésében és a központozás elhagyásában mutatkozik meg. Közérthető kíván lenni: verseiben népköltészet (és az azon nevelkedett műköltészet, főként a virágénekek és a ballada) példája az érzelem mélységét és a kifejezés tisztaságát formálja egyéni lírává.

Ez a költészet bensőségességre, vallomásosságra törekszik – gyakran „otthonízü szavak” nyelvi fordulatok közvetítésével – , hogy visszhangja az olvasó lelkében is minél mélyebbre hatolhasson.

A lírai hangsúly elsősorban a tartalomra tevődik, olykor még a formai vázat is elönti az áradó mondanivaló.

A szerző jól ismeri a transzszilvanizmus lelki és szellemi, formai és verselési kellékeit, de van benne annyi mértéktartás, hogy soha sem akar csupán csak „székely versek”-et írni. Az erdélyi és az általános költői magatartás elválaszthatatlan törekvéseiben. Más kérdés, hogy minden „igazi vers” magán viseli eredetének a legfőbb jegyeit. Költőnk a Kis-Küküllő mentéről, Makfalváról indult el, erről a Dózsa és Wesselényi emlékét, szellemét idéző tájról, s örökségét, nemes útravalóját sohasem tagadta meg. Témaválasztásának leggyakoribb tárgya a kötet címéből és a *Vallomás* című nyitó versből is azonnal kitűnik:

„ A szél kihívására
a fa
erős gyökérzetével
felel”
büszkén vállalom
én is
ezt az édes-bús
örökséget
amíg csak élek
ápolgatom
Küküllő-illatú
Gyökereimet

Szíves szeretettel szól a tájról, ahol született és nevelkedett, s amelyre azért is jó visszaemlékezni, mert mint *Biztonság* című költeményében írja:

Otthoni tájon
csend, nyugalom, béke

Bármerre jársz, bárhol élhetsz,
ezt a biztonságos harmóniát
magaddal viszed.

Virágok, fények, gyöngyök finom zenéje ugyancsak gyakran csendül fel ebben a költészetben meglepően tiszta dallammal, mint azt a *Mezítlábas réteken* című vers is mutatja:

Szekérderéknyi emlékem
a gyermekkorból int nekem

nyakában pitypang kláris leng
karján eszterlánc – karperec

mosolygó egén tisztafényű
tarkálló apró gyöngyszemek

s ahogy kópésan rám nevet
zsebéből gurulnak peregnek
a csillagfényű gyöngyszemek

Máskor a székel regék, balladák misztikus hangját üti meg, melyeknek a világa a fényben és a sötétben, a szenvedélyben és a szenvedésben, a titokban és a babonában oly gazdag késő középkor. Íme csupán csak néhány mozaik mindenek érzékeltetésére a *Maka vára* című költeményből:

„Száll a rege szájról – szájra”,
hős ének az ősi tájra,
vár fokáról át a hegyen
a múlt kürtjelével üzen...

Esteledik, megy le a nap,
szél kószál a dombok alatt,
hallod, itt jár Dózsa lelke,
lángsírból kelt, verhetetlen...

De idézhetjük például – Erdőszentgyörgyre, a jó alma materre emlékezve a *Mítoszaim* néhány sorát is:

Diákos kedvű fiatal lányka
ábrándos szemmel nézett a világra.
Derűs, „szabadmellű” kimenőkön,
míg lelke új varázsra várt,
Kísérteties kastélyzugokban
dermedtek öreg balladák...

A kötet versei közül különösen szép a finnugor örökségre, s egyben a magyar népköltészetre, a virágénekek finom, meleg hangjára emlékeztető *Ballada a bimbóban letört rozsmaringról* című írás:

Virágom virágom
véreből sarjadzott
gyönyörű magzatom
rügyekbe lobbanó
békeségre vágyó
bűnök közt bűntelen
vétkesnek védtelen
szarvakkal döfködtek
pokolra vetettek
tipródtál tapostak
kínodon átléptek
gyötrődtél hangtalan
zokogtál könnytelen
tövisek szaggattak
szederinda tépett
bokromból kihajtott
én szép reménységem
te voltál legszebbik
rozsmaring bokromnak
virágos ágain...

Aki ezeket a verseket olvassa, egy érzékeny tollforgató léleknek a nosztalgiáját éli át az elrepült ifjúság és az elveszített Éden után. Üzenetét tizen- és huszoneves önmagának, aki volt, és tanúságtevését a mának egy, a történelem és az emlékezet világába alámerült környezetről, sorsról, vergődésről, kétségéről és reményről.

A kötet versei öt fejezetre tagolódnak (*Vallomásos időkerék*, *Gyöngyök a porban*, ezen belül a *Morzsák a pogácsás tarisznyából* című ciklus, *Borostyánba zárt jelek*, „*A hűség Krisztus-szegei*” között, *Órtüzek hitével*). A szabadversszerű, (vagy csak az asszonáncot kedvelő) költemények belső formája a lélek törvényeihez, az emberség, a szeretet és a hit kívánalmaihoz igazodik.

A szerző főként a képalkotás: a metafora, a szinesztézia, a megszemélyesítés, az allegória és a hasonlat, sőt a szóképek együttesének a mestere. Ezekben a versekben el lehet nézelődni, akárcsak egy kiállításon. A képek szinte egymást követik, s úgy hullámzanak, mint az erdélyi táj a hegyek és völgyek vonulásában. Verselése is könnyed, néha szinte játékos. Költészetében mégsem a ritmuson van a hangsúly, hanem a képen és a színen.

Csatáné Bartha Irénke a rugalmas verselők közül való, aki bár jellegzetes hangját megőrzi, mindig tud újszerűt mondani. A fiatalabb nemzedéktársakkal együtt éli át a stílus újabb és újabb változásait, azonban sem a divattól, sem a korszellemtől

nem hagyja befolyásoltatni magát. Néha ugyan belekóstol ezekbe is, de érzékelhetően mindig visszatér az „örök líra” kiapadhatatlan forrásához.

Nem folytatom, mert a további részletek messzire vezetnének. Pedig szólni kellett volna még vallásos és szerelmi tárgyú verseiről, a már eltávozott és a kortárs példaképekről, a „vésők”-ről, akikhez a magára találás után költői iskolába járt... Inkább azt hangsúlyozom még, hogy lírai magatartásának iránytűje a szeretet: „istenes hajlamú” és eszerint is cselekvő, de hitével nem hivalkodó, ahogy a magyarságának megvallása sem magyarkodás soha.

Ezért is beszél egyszerűen, őszintén, közérthetően verseiben, és ezért is idegen tőle a szónokiasság. A versek alaphangja hol a vidámság, a melegség, hol a csendes szomorúság, a bánat, olykor pedig a szelíd engedetlenség, azaz: igazi női költészet.

Csatáné Bartha Irénke, mint a „curriculum vitae”-jéből is kitűnik, életének kiemelkedő jubileumához érkezett. Ez a kötet voltaképpen köszöntés és köszönet is egyben. Tisztelői, barátai, kollégái és tanítványai a jeles évfordulón ezúton köszönik meg a „megköszönhetlent”, és „fényteli szívvel” kívánnak neki további töretlen munkakedvet, erőt, egészséget.

Kaló Béla

Mire elég 17 szótag?

Szepes Erika: Tizenhét szótag

Az írás szépsége egyedül a kifejezőképességben rejlik.

Az egyéniség egy csomó végtagból, izomból, észből, érzelemből, kultúrából és megértésből, tapasztalásból s előítéletből áll. Részben természet, részben kultúra, részben velünk született, részben kiművelték.

Szepes Erika nem egyébre vállalkozott új kötetében, a *Tizenhét szótagban*, mint hogy „magas” ismeretterjesztést próbáljon eladni a kamaszmentalitással megvert irodalmi közönségnek. Ez a tíz esszé és elemzés a haikuról szól. Ez a tíz esszé és elemzés nem (nem csak) a haikuról szól.

„A szétesőnek érzett világban biztonságot nyújt az összefogott tömör forma, a japán-keleti bölcsesség, az örökkévalóság utáni változatlan vágy – a változatlan örökkévalóság vágya” – írja a Szerző a „fülszövegben”, s alighanem lényege-eszenciája, a valóság közelézete ez a megfogalmazás.

A *Tizenhét szótag* című esszégyűjtemény egésze azt próbálja igazolni, hogy egy japán-keleti versforma, a haiku filozófiája hogyan (ha a futballnak van filozófiája, akkor egy irodalmi műfajnak pláne lehet) transzferálható Köztes-Európa egészére, s így a magyar irodalmi égbolt alá is esetleg.

Mi is a haiku?

Japán lírai műfaj és versforma, rímtelen, hangsúlyos, három sorból álló költemény, melyben 5-ös és 7-es szótagszámú sorok váltakoznak. A műfaj szorosan köthető a tradicionális tankához, valamint a humoros haikai rengához. A műfaj reformját a 16. század végén Matsuo Basoh kezdeményezte, aki megadta a haiku máig követendő alaptémáját, a természetábrázolást és a szimbolikát alkalmazva mély filozófiai értelemmel töltötte meg a verset.

Eddig a verdikt.

Az európai – így a magyar – átlagolvasó olykor egzotikusnak találja a virtuóz kép- és szimbólumhasználatot, s olykor idegennek a végletekig letömörített gondolatot. (Határ Győző pl., aki nem volt kispályás a literatúrában, nagyon idegenkedett a „törpére zsugorított” versformától).

A szerző a keleti vallásfilozófiák alapvető szimbólumrendszerének magyarázatától hamar eljut a magyar haiku-költészetig, amelyet ezredvégi önarcképünknek láttat.

A háromszoros, szigorú szerkezet nagy erőpróba a költők számára. Európában a huszadik század fordulójának kelet felé forduló érdeklődése fedezte fel, nálunk

Kosztolányi, Tandori és Weöres tekinthető haiku-költőnek (is). Szepes Erika esz-szégyűjteményében viszont olyan – a nagyközönség számára kevésbé ismert (az egy Utassyt kivéve), – magyar költők haikuit elemzi, mint Bíró József, Nagy Zopán, Horváth Ödön, Sebők Éva.

„A mai haiku – válságkorszak terméke.” A magyar haiku pedig, ahogyan az egyik írás alcímében is megfogalmazódott, a „távol-keleti meditáció és az európai neuraszténia közötti” menekülő-menekítő versvilág kifejezője, egy társadalmi közhangulat mikronnyi irodalmi terméke.

Utassy József egyik idézett haikujában, a szerző meglátása szerint elfér egy egész élet, melynek nincs köze a keleti filozófiákhoz, sőt „kelet-európai szenvedéssel töltődik fel.”

Tombol a tavasz.

Ám a magvak szívében
irdatlan csönd van.

Ez a szívbemarkoló szomorúság nem az ázsiai vallásfilozófiák meditatív-szemlélődő, a szépet és jót megbecsülő, szelíd tükre; ez inkább a protestáns élet-érzés dörgő orgonahangjaira hajaz a látszólagos nyugalmi pillanat ellenére is.

Szepes Erika zseniális meglátása recensens szerint éppen az, hogy a magyar haiku-költészet mondanivalóját saját súlya determinálja. Míg keleten például az árvaságnak haszna és méltósága van, addig a közép-kelet-európai költő – általában – úgy érzi, olyan világba hullt, amelyből hiányzik Isten szeretete.

Ezen írások azt próbálják bizonyítani, hogy a magyar haiku egyfajta menekülés, a harmónia keresése a természetes élet és a modern (technikai) fölpörgetett élet között: kivonulás, elszakadás, különválás – szecesszió, közép-európai dekadencia. Finomság, frivolitás és tragédia kevercse. Bizarr képek, melyek az élveteg elmúlásérzésre és a lendületes dinamikára épülnek egyszerre.

A haiku – a Duna-medencében – szecesszió!

Ha van a pogánnyá válásig utolsó pillanat, akkor az olyan érzés, mintha az ember abba a világba hull, amelyből hiányzik Isten szeretete, s ez elrémitőbb lehet minden intellektuális hiedelemnél.

Kis kitérő: Szepes Erika szövegeit-elemzéseit olvasva az embernek óhatatlanul a matematikai logikai gondolkodás jut az eszébe; a pontosság, a racionalitás, a költészetben rejlő misztikum föl- és kifejtése mind egy rendezett vonal mentén történik. Józan ész és kritikai szellem, amely kétségkívül fölötte áll valamely logikus szellemnek, s vélhetően az ún. nyugati gondolkodásnak legmagasabb rendű formáját képviseli.

Utassyt kívül egyébként (az egy valamelyest ismertebb Sebők Éva kivételé-

vel), amint már említettem, a szerző szívesen választ alanyokat az „irodalmi periféria”közegéből,, s vonatkozik ez más tárgyú írásainak „hőseire” is. Hiszen a kánonokban nem, vagy alig szereplő alkotók oeuvre-jét vizsgálja, s próbálja vezér- s mestergondolatának fonalára felfűzni azokat.

Öncsalás, menekülés, paradoxon.

Egy mikronnyi műfaj, forma – arc és álarc dichotómiája mögé húzódó magatartásforma – nos ez a magyar haiku. A szerző a mesterség eredetét, históriáját, fogásait kutatja; az alkotó szándékát s az alkotás mögötti indítékot.

Szepes Erika *verspszichológus*.

Régivágású bajnok, sampion ász, aki nem érzi isteni, kegyelemteljes trouvaillének a szövegszerkesztővel való szerencsétlenkedést.

A haiku „hulló levél könnyedségű és kicsinységű versforma” – az örök idővel játszik. A szerző írásait olvasva már-már azt érezzük: igen, ez a mi találmányunk, ősi magyar, tömörített életérzés, maxima, egyfajta aforizma hungarikumként csomagolva.

Szédületes az a műveltséganyag, amit Szepes Erika ebben a közepes vastagságú könyvében felmutat. S teszi ezt közvetlenül és egyszerű-természetesen, nyilván töprengésre-elgondolkodtatásra készítve az érdeklődő olvasót.

Nem bízunk a szavakban, s irtózunk a meghatározásoktól. Nem vagyunk hajlandók a kánon tolvajnyelvét használni, s mindig hajthatatlan ellenségei voltunk az osztályozás szellemének. Nem tudom, de valahogy ez lehet a Tizenhét szótag írójának hitvallása.

Tíz kitűnő esszé-elemzés sorjázik e kötetben, amely sorozatkiadásként az *Olvassuk együtt!* felcímet viseli. Egyetlen sajnálatos tény e remek könyvvel kapcsolatban: nagyon vájtfülűek lesznek fogékonyak rá, s csak a nagyon értők fogják olvasni. De sebaj, habár „európai lelkünket nem tudjuk teljesen átadni...álarcot öltünk, s mögüle mosolygunk kifelé...”

S akkor kérdezzük meg nyugodtan, hogy mire is elég a 17 szótag!

(*Napkút Kiadó, Budapest, 2011.*)

Szabó Andrea

Mesék a javából

Anga Mária: Az aranypatájú kiscsikó

Anga Mária legújabb megjelent könyve, *Az aranypatájú kiscsikó* méltán került a kirakatok polcaira, mivel munkája nem egy téma köré gyűjtött mesék válogatása, hanem tematikájának sokszínűségén túl, stílusában is gazdag mesegyűjtemény. A megszokott tematikus, illetve hagyományos meseválogatásokkal szemben könyve már-már formabontónak minősül, hiszen a megszokott népmesei elemeket és szereplőket meghökkentő helyzetekbe hozza, és azoknak új jelentéseket kölcsönöz. Olvasása éppen ezért a gyakorlott meseolvasókat első pillanatban megzavarhatja, de időt engedve a mesék által leírt környezet és jellembrázolások mögött megbújó aktuális jelentések megértésének és átérzésének, később izgatott olvasóvá változtatja még a gyerekeknek való felolvasásra elszánt felnőtteket is.

A könnyebb megértést és befogadást szem előtt tartva arra voltam különösképpen figyelemmel, amikor a meséket egymás után elolvastam, hogy miben nyújt ez a meseválogatás többet, mint az eddigi kötetek, milyen témájú meséket gyűjtött össze egy csokorra szerzőjük, és azokat milyen módon és tematikával találja ismét a szülők és a gyerekek elé. Vizsgálódásunk sokféle szempontot ölelhetne magába, elemezhetnénk a szerkezeti megjelenés és felépítés részleteiben megbújó többlettartalmakat, értelmezhetnénk a mesevilág különféle elméletileg is releváns értékvonásait és hatásformáit, de rávilágíthatnánk a meseszereplők preferált tulajdonságainak megjelenésmódozataira is, abból a célból, hogy mik azok a személyiségjegyek, amelyeket jelen társadalmunk, illetve a mesék szülőanyja, a gyakorló óvodapedagógus lát, és előtérbe helyez a mai gyermekek fejlődése szempontjából.

A kötet tartalmi és alaki sokrétűségét hangsúlyozva máris elmondható, hogy a könyv kemény fedeles jellege a gyakori olvasás megkönnyítése mellett a terjedelmes válogatás egyben tartását is segíti. A könyv három, egymástól jól elkülönülő részből áll, mely részek egymástól címadással és képekkel vannak elválasztva. A fejezetcímek és képek az adott könyvrész egyik kiemelt meséjének a címe és annak legjellemzőbb részletének illusztrációja. A mesecímek alatt minden esetben ornamentikadíszítés látható, melynek a díszítő jellege mellett vélhető valódi funkcióját a könyv nem oldja fel.

A képek minőségét és jellegét tekintve három típusról beszélhetünk. Az egyik az imént említett ornamentika, mely megegyező színű a könyvben uralkodó illusztrációk kék színével. A kék színű képek egyszerűek ugyan, de meglétük fontos alkotó eleme a könyvnek. Két mesét leszámítva minden történethez legalább egy ilyen kék

ábra tartozik. A kék színű illusztrációk mellett hat mesénél egy-egy színes, egyoldalas kép is megjelenik. Ezek ugyan élénk színűek, de a vártnál kevesebb pluszt adnak a meséknek. Mivel a kiadó a három- és hatéves korosztálynak ajánlja a meseválogatást, szerencsésebbnek tartanám a színes képek helyett a költséghatékonyság figyelembevételével a kék színű, egyszerűbb képek számának növelését. Az illusztrációk és a történetek kapcsolata ugyanakkor nem minden esetben érthető, elhelyezésük pedig néhol tévesnek, felcseréltnak tűnik. Erre az egyik példa *A király és az ördögök* című mese (32. oldal), mikor a szöveg és annak illusztrációja nincsen teljesen összhangban, és a felcserélése a képeknek megzavarhatja a gyermek szövegértését. A kiemelt oldal említésénél azt tapasztalhatjuk, hogy míg a szöveg szerint előbb történik meg a királylány téves ládába zárása a katonák által, majd ezt követi, hogy a király tehetetlenségében azt mondja, hogy akkor vigye el a csodákat az ördög. Ehelyett az ördögök képe előrébb került, mint a királylány bezárásának nagy jelenete.

Összesen húsz mesét tartalmaz a könyv, amelyek tematikusan és stílusuk alapján rendeződnek fejezetekbe. Az első nagyobb rész címe *A király és az ördögök*, amely mögé népmesei elemekben gazdag, de mégis műmeséknek tekinthető darabok sorakoznak. Témájukat figyelembe véve a hagyományos meseszereplők életébe pillanthatunk be, mint például királyok, királyfik, tündérek, ördögök, varázslók, világgá ment legények, óriások és természetfeletti képességekkel, emberi tulajdonságokkal rendelkező segítő állatok történeteibe. Az imént felsorolt meseszereplők bizonyára minden kedves olvasónak a valamire való mesék alapjainak számíthatnak, de jelen esetünkben e mesék meglepetésekkel szolgálnak még a sokat olvasottak számára is. Hiszen nem megszokott, ha például az ember a csendtől ijed halálra. Az ismert nehézségek mellett olyan újdonságok is várják az olvasót és a mesehallgatót, mint *A némaság völgye* című mesében, ahol egy tündér és egy ember köti össze életét, mégis az elvárt folytatás szöges ellentétéként a történet a szétválásukkal folytatódik. A lényegi részét a mesének a közös gyermekük hihetetlen bátorsága adja, amikor a szülőktől tanult dolgokkal felvértezve nem fél sem a magas hegy, sem a szűk völgy, sem pedig a sűrű erdő sötét világában, és végül képes megmenteni édesapját a némaság völgyéből pusztán szeretetével és az anyjától tanult tündérdallal. A szokatlan kezdet ellenére a történet befejezésének kedvessége bizonyosan megágyaz az olvasóban a többi mese számára.

Az első rész meséi azután inkább tekinthetők a veszteség feldolgozásának és a valódi érték megtalálásának a közvetlen tanítására szolgáló meséknek, hiszen témájukat sorba véve azt látjuk, hogy a hét mese mindegyikében a főhős nyújt segítséget mások számára fontos személyek, illetve tárgyak ismételt megtalálásában. Az említett mesében a családi összetartás és jelenlét veszett el, amit a felek közös erővel szereznek vissza, és nem hétköznapi módon. *A teknősbéka ajándékában* pedig egy fiatal legény indul útjára és segít először a lángoló madárnak, ezzel együtt az erdő-

nek, majd együttes erővel a tündérek kincsét tartalmazó láda kulcsát őrző teknősbékának, s végezetül a megsegített állatok meghálálják a legény önzetlenségét, s a tőlük kapott varázsszerekkel, illetve a fiatal legény lényéből fakadó bátorságával kiszabadítja a gonosz varázsló átka által sújtott királyt és annak lányát. A következő három mese egyik főszereplője, úgy is mondhatnánk, hogy a mesecselekmény indikátora egy-egy király, akik személyiségi jegyeinek hihetetlen különbségei igazán értékes erkölcsi tanulságokat adhatnak egy kisgyermek számára, miszerint hogy ha valaki király, attól még az ő is ember, és különböző pozitív és negatív tulajdonságokkal bír. Erre kitűnő példa a *Varázsszánkó* királya és az annak ellenpólusaként is állítható *A király és az ördögök* című mese uralkodója. Míg a *Varázsszánkó* királya érzelmes és féltő apa, aki mindent megtesz egyetlen gyermekének esetleges elrablása ellen, majd a bekövetkezett tragédia után annak orvoslására tesz fáradhatatlan kísérletet, addig a másik műben a király mint királyságának csodáiban csalódott és azok szépségével szemben unalmat érző személynek bizonyul, aki felelőtlen módon senkire és semmire nincs tekintettel. Királyságának valamennyi kincsét és csodáját 7777 ládába zárhatja. Mikor kiderül számára, hogy a ládába a népe előtt is titkolt kincse, egyetlen lánya is be lett zárva, s a többi csodával egyetemben az ördögök magukkal vitték a pokolba, nem tesz meg magától egyetlen egy lépést sem azért, hogy visszaszerezze hőn szeretett gyermekét, mondván, a pokolból még soha nem tért vissza senki sem. Ugyan fájdalmat és szomorúságot érez elvesztett gyermeke miatt, de a megoldást itt nemcsak áttételesen, hanem teljes mértékben a királykisasszony titkos hódolója, egy legény oldja meg, aki mágikus táltosok kíséretében lemegy a pokolba, ahol egy varázsostor segítségével annyira megijeszti az ördögöket, hogy azok még a királylánnyal való esküvőjére is ajándékokat küldenek. A további két mese az előbbi történetekhez és azok nyelvezetéhez képest kissé eltérő, mondhatnánk drasztikusabb képet és megoldásokat ad bizonyos élethelyzetek ábrázolásában. Ez leginkább *Az óriások gyűrüje* című mesében tapasztalható, amikor többször talán kissé túlságosan is erőteljessé válnak az agresszió kifejezését nyomatékosító (a szituációhoz nem is annyira szervesen kapcsolódó) szavak és mondatok.

A meseválogatás második része *A csiga és az eső lába* címet viseli. Amennyire kedves és szerethető a címadó mese, olyannyira a többi is. Hihetetlen báj és lelemény az, amivel Anga Mária a barátság témájához nyúlt. Ebben a részben leginkább a természet és az állatok kapcsán mutatja be a különféle megnyilvánulásait a szeretnek, a barátságnak, a bizalomnak és a hitnek. Míg az *Aranypatájú kiscsikó* című mesében egy táltos testvérpár egymás iránti feltétlen szeretetéről olvashatunk, addig *A három táltos és a kis fehér lovacska* meséjében az ember és az állatok egymásra utaltságának és egymást összekapcsoló feltétlen segítségnyújtásuknak lehetünk tanúi. A második rész talán legszebb barátságát *A favágó ajándéka* című mese mutatja be, amikor egy favágó és egy megnémult kismadár kapcsolata

tárul elénk. A favágó annyira szerette a kismadarat, hogy a szíve is megszakadt, amikor ráébredt tehetetlenségére, hogy adjon ő bármilyen ajándékot is a kisbarátjának, attól annak a hangja mégsem tér vissza. A férfi szívéből kicsorduló könnyei ugyanakkor csodát tettek, és visszaadták az énekesmadár hangját. A hangot, mely a mély barátságuk legszebb megnyilvánulása lett ezáltal.

A második rész tematikájának megfelelően a királyt szerepeltető mese is eltér az első részben megszokottaktól, mivel itt *A király, aki megöregedett a táncban* című mesében az uralkodó, népe boldogságának érdekében, saját életének hosszát áldozta fel azzal, hogy három napig egyfolytában táncolt. Önfeláldozása igazán szép példa a gyermekek számára, hogy miképpen is áramolhat az a hatalom birtoklójától az egyszerű emberek felé, vagy miként mutatkozhat meg akár kölcsönösen is. A második rész utolsó meséjét pedig azért tartom kiemelkedőnek, mert különleges ábrázolástechnikájának köszönhetően *A vörös szemeslepke és a rét virágai* című mese az egyik legszebb természeti jelenséget vetíti ki hihetetlen leleménnyel és vizualitással. A szívárvány megismételhetetlen csodájának mégis megtörténhető reprodukálására tesznek kísérletet a rét virágai saját szirmaik feláldozásával, majd a vihar esőcseppjei, és az azt követő napsugarak találkozásaként az olvasó szemei előtt harmadszor is megjelenik az utánozhatatlan égi tünemény, a szívárvány.

A mesekönyv egészét figyelembe véve éppen az imént említett okok és jellemzők miatt tarthatjuk némileg hiányosnak a mesék illusztrációit. Ugyan a képzeletünkénél szebbet és kifejezőbbet nem lehet elképzelni, mégis az ajánlott korosztály miatt lehetett volna a második rész meséit több illusztrációval is gazdagítani; hiszen éppen itt található két olyan rendkívül hatásos és emlékezetes darab, amelyekhez illusztráció egyáltalán nem illeszkedik (*A favágó ajándéka, A vörös szemeslepke és a rét virágai*).

A meseválogatás harmadik s egyben utolsó része *A világjáró esernyő* címet viseli. A tematikáját tekintve közelebb áll a mindennapi életünkhöz, mivel olyan tárgyak kelnek életre, mint a sötétítő függöny, a porszívó vagy az esernyő. Természetesen ennek a résznek a köznapias történeteiből sem hiányoznak a mesés elemek, mégis nyelvezetük, szóhasználatuk és a meseszereplők vagy kérdésköreik inkább napjaink csodáira hívják fel figyelmünket, mintsem a távoli mesevilágok fiktív és tradicionális történéseire, eseményeire, jelenségeire.

Mindezek alapján gyermekeknek, szülőknek, pedagógusoknak – és természetesen a magas műese-irodalom minden további kedvelőjének is – szívből ajánlhatjuk Anga Mária meseválogatását, mert művei valódi szórakozást, hiteles értéktapasztalatot, megkapó vizuális élményt kínálnak: örökérvényű emberséggel és szeretettel vezetnek a képzelet világába.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 2011)

Verók Attila

Gyermeki csodák a Bükk lábánál

(*Anga Mária: Az aranypatájú kiscsikó*)

Az Agria 2009. évi téli számában azzal zártam Anga Mária korábban megjelent meseköteteinek (*Az álmot őrző párnácska*. Budapest, 1996; *Ki vasalja ki a katicabogárcák szárnyait?* Budapest, 2000; *A bicegő hintaló*. Miskolc, 2004) méltatására szánt írástomat (lásd ott: 222–225. o.), hogy nagy várakozással tekintünk a következő mesekönyvre elé. Örömmel jelenthetem be: többévnyi alkotás és nehézségektől sem mentes kiadási előmunkálat után elkészült az újabb mesegyűjtemény!

Úgy vélem, a szerzőt nem különösebben kell bemutatnom az egri, illetve a Heves megyei olvasóközönségnek, hiszen a város és a régió meghatározó, bár mindenkor visszafogott szerénységbe burkolózó közéleti személyiségéről van szó. Azok kedvéért azonban, akik a nevezett földrajzi helyektől nagyobb távolságra lapozgatják a jelenlegi lapszámot, röviden elmondhatom, hogy Anga Mária nemcsak óvónőként, meseíróként és mesemondóként, hanem autentikus versek szerzőjeként is nevet szerzett magának az elmúlt évtizedekben a hazai irodalmi életben. Sőt, szerteágazó szépirodalmi tevékenységét a múlt évben az Írószövetség is méltán elismerte, amikor az alkotót felvette tagjainak sorába. Óriási megtiszteltetés érte ezzel nem csupán az író- és költőnőt, hanem magát a várost és a bükki régiót is. Az elismerés a recenzensnek is megnyugtató elégtételt jelent abban a tekintetben, hogy az általa oly gyakran hangoztatott helyi (szellemi, kulturális) érték és annak felmutatása a nagyközönség – urambocsá! –, a nagyvilág számára nem hiábavaló tevékenység, hanem megtartó szükségszerűség a helyi közösség számára. A minőségi alkotások és a nagy formátumú alkotók szinte észrevétlenek maradnak nemhogy az egyetemes, de még a nemzeti kulturális palettán, ebben az igazi olvasztótégelyben is, ha ügyüket nem karolja fel egy értő, a kulturális menedzselés területén nagy tapasztalattal rendelkező csapat, illetve lelkes magánszemélyek, akik minden lehetőséget megpróbálnak megragadni a lokális kulturális kincs és szellemi örökség népszerűsítésére. Az alábbi ismertetés is ezzel a nem titkolt szándékkal született.

A fentebb hivatkozott írásban foglaltakat nem megisméltendő szilárd meggyőződéssel kijelenthetem, hogy Anga Mária legfrissebb mesekötete méltó folytatását képezi korábban napvilágot látott mesegyűjteményeinek. *Az aranypatájú kiscsikó* című mesefüzér még érthetőbbé teszi azt az angai világszemléletet, amely a megelőző kötetekben már kitapinthatóvá vált. A mostani mesék nyomán ez a teremtett világ még organikusabb egészzé szilárdul össze. A megálmodott, ideális univerzumban az önzetlen szeretet a gyógyír minden bajra, ennek segítségével lehet úrrá lenni a legkilátástalanabbnak tűnő,

akár keserű csüggedésre okot adó helyzeteken is. Kiváló példát nyújt minderre többek között *A favágó ajándéka* című mese, amelyben az egyetlen könnycsepp formájában megnyilvánuló szívbeli szeretet újra éneklésre nyitja az örök némaságra ítélt fénymadár csőrét (73–74. o.). Hasonló mondanivalójú mesebeli történettel találkozunk *A csillagkirály* címmel kitüntetett, nagyon tanulságos és mély értelmű mesében is. Ebben az ártatlan, romlatlan, tiszta lelkű kisfiú elindul megkeresni saját, igazi csillagát, amelyet egy napon elveszített szem elől. Próbátételekkel tarkított, ám sikerrel záruló útja végén így nyugtatja meg őt a csillagkirály: „*Ha valakit nagyon szeretsz, azt soha nem veszítheted el.*” (107. o.). A példák sorát lehetne tovább is bővíteni, de a lényeg akkor is ugyanaz marad: Anga Mária valósnak áhított mesevilágát a szeretet erkölcsi parancsa hatja át. A szelíd, megértő, minden rosszat megnyugvással és soha nem lanyhuló reménnyel elviselő, még a legkeményebb gyémántot is meglágyító szereteté. Aki ismeri a szerzőt, az jól tudja, hogy a bámulatot keltő történetekben papírra vetett szívjóság éppen úgy árad személyéből, akárcsak meséi hőseiből. Ezért nem túlzás azt állítani, hogy meséi – még ha ennek a műfajnak a termékeit nem is igen szokták ilyen jelzővel illetni – a szó legszorosabb értelmében autentikusak. Ha eltekintünk az első, a gyermekek számára elegendőnek tartott szövegszinttől, megkockáztathatjuk a kijelentést, hogy ezek a szövegek tulajdonképpen nem is mesék, hanem meseköntösbe bújtatott, bravúros nyelvi szépséggel megformált, erkölcsi-etikai útmutatást és tanítást tartalmazó példázatok. Ezek a szövegek bármely értelmezési rétegben nemesítik az olvasó és hallgató lelkét, jóleső érzéssel töltve ki a háborgó vagy tétova érzések lecsillapodásával, illetve megszüntével az emberi bensőben támadó űrt.

Ha valaki számára nem kedves az ilyesfajta elvonatkoztatás és eszmeifuttatás, mert kényszeredett belemagyarázásnak véli a mesék efféle jelentésréteg-boncolgatását, annak a kedvéért most átváltok egy másik lehetséges megközelítési módra. Ha jobban szemügyre vesszük Anga Mária újonnan kiadott meséit, azt látjuk, hogy a szóban forgó kötet meséi három nagy csoportra oszlanak. Az elsőbe (ez *A király és az ördögök* címet viseli) olyan mesék kerültek, amelyek első ránézésre a klasszikus mesék tematikáját idézik. Találkozunk bennük ugyanis királyokkal, királyfikkal és óriásokkal, ördögökkel és tündérekkel, varázslókkal és boszorkányokkal, táltosokkal és tűzmadarakkal, továbbá egyéb, a népmesék elengedhetetlen arzenáljába tartozó alakokkal. Köztük olvashatunk olyan fordított vagy negatív meséket is, amelyekben a főhős nem csodákat vár és remél, hanem ellenkezőleg: eltünteti azokat (*A király és az ördögök*), vagy éppen a jó helyett a rosszat keresi, jelen esetben a tunyaság átkát megszüntető (*A semmirekellő*). Az utóbb említett mesében például olyan nyelvi leleménnyel is találkozhatunk („*cérnavitéz*”, vö. 42. o.), ami a legtöbb mesének nem sajátja. Itt a szerző műves nyelvi képzettsége csillan fel egyetlen szó erejéig a szövegben. Szintén ebben a mesében nyűgöz le bennünket a mesélő a „*kipukkadt ördög*” (uo.) furcsa képzetével, ami ugyancsak nem szokványos eleme a magyar folklórban és a köztudatban meg-

gyökeresedett meséknek. A szintagma képszerűsége és újdonságértéke lenyűgöző, a célközönség tagjaiból felhőtlen derűtséget vált ki minden alkalommal, amikor csak elhangzik. (Kipróbáltam, tehát tapasztalatból mondhatom.)

A mesék másik, *A csiga és az eső lába* cím alatt egybegyűjtött csoportját azok a történetek alkotják, amelyekből elsősorban két tartalmi vonulatot szeretnék kiemelni. Az egyikről, a szeretet mindent átható és orvosló jelenlétéről és hatásáról fentebb már rögzítettem néhány gondolatot. Az eszmefuttatás továbbmondásától most tartózkodom. A másik, számomra nagyon kedves szempont az Egerhez és környékéhez, azaz a Bükk hegységhez kötődés. A helyi gyermekek sokkal fogékonyabbak azokra a történetekre, amelyekben általuk is jól ismert növények és állatok elevenednek meg a mesekönyv lapjain. A bükki flóra és fauna képviselőivel ugyanis nap mint nap találkoznak: óvodai sétáik, kisiskolai természetismereti óráik vagy hétvégi családi kirándulásaik alkalmával. Nem véletlen tehát, hogy az angai mesevilágnak szerves részét képezi a bennünket körülvevő, tágabb természeti környezet, amely a boldogság szigeteként jelenik meg a meseíró szövegeiben (vö. pl. *A király, aki megöregedett a táncban*). Így nem kell azon csodálkoznunk, hogy megkapó interpretáció nyomán mesei magyarázatot nyerünk – egy mese a mesében betéttel megfűszerezve – a Bükk vagy a szilvásvárad ménes genezisééről (*A három táltos és a kis fehér lovacska*), esetleg a szilvásvárad pisztrángos tó titokzatos tündérééről (*A tündér fátyla és az Északi Szél*). Az előbb említett, valamint *A vörös szemeslepke és a rét virágai* című mesékben pedig csak úgy tobzódnak az Északi-középhegység Mátrától keletebbre eső vidékeire jellemző, ott honos, az izgalmas történetben megelevenedő növényei és állatai. A blokk számomra legkedvesebb szövegét *A csiga és az eső lába* című mese jelenti, amely igazi életfilozófiát fogalmaz meg a gyermekek nyelvén, de persze a felnőtt korosztályra vonatkoztatva is: ha az ember elégedett a sorsával, az adottságaival, és nem lovalja bele magát elérhetetlen, lelkét és szellemét megnyomorító célokba, a világ szép lesz számára, saját életét pedig boldogság övezi majd. A bölcs belátás, a józan mértéktartás és – az érintett mesével kapcsolatban némileg groteszkül hangzó – „két lábbal a földön járás” az élet boldog élvezetéhez vezető út legfontosabb paraméterei és előfeltételei. Ha ezek megvannak, semmilyen pótszer (virtuális világban zajló játékok, drogok, kététes közösségekhez tartozás stb.) nem szükséges az evilági léten való átevickéléshez. Ha az ember realista és elfogadó, de nem szervilis és meghunyászkodó, esélye van a „normális” életvezetésre. Ennek elsajátítását és tudomásul vételét pedig nem lehet elég korán kezdeni. Talán a mese a legkiválóbb táptalaj az ilyesfajta gondolkodásmód meggyökereztetéséhez az emberi élet kezdetén.

A mesék harmadik egységében (*A világjáró esernyő* cím alatt) azoknak a szövegeknek az egybegyűjtésére került sor, amelyek a mindennapi használati tárgyakból (por szívó, konyhai edények, esernyő, sötétítőfüggöny) varázsolnak mesehősöket, illetve a hétköznapi tevékenységekből kovácsolnak jöttöket. Gyakorló apukaként megerősít

hetem, hogy a modern „házi mesék” (Merényi Ágnes) a gyermekek fantáziájához nagyon közel állnak, és hőseik által a legifjabb korosztály meggyőzőhetővé válik a sokszor nyűgnek érzett rutincselekvések elvégzésére vagy a legegyszerűbb, de sokszor mégis érthetetlennek tűnő történések elfogadására.

A bemutatott kötet egyes darabjait – olyan prominens elődök után, mint Herczeg István, Rényi Krisztina és Jankovics Marcell – Rác Gabriella bájos, egyszerű, mégis sokatmondó illusztrációi díszítik és teszik valóságosabbá a csodákra mindig éhes gyermekek számára.

Mondandóm zárásaképpen szeretném még egyszer leszögezni, hogy a helyi kulturális élet olykor a reflektorfénytől távol maradó motorjait, köztük a szavak és szóképek kiváló mesterét, Anga Máriát, érdemes segítségül hívni – még ha csak virtuálisan is – a hétköznapi gondjai között, hiszen mind poétikai, mind prózai művei hozzájárulhatnak életkörülményeink és konfliktushelyzeteink hirtelen érzelmkitörésektől mentes, lelkünket nem romboló elfogadásához. Szövegei éltető gyógyírként és stresszoldó terápiás eszközként hathatnak azoknak a megfáradt szülőknek és nevelőknek a számára, akik például a mesék felolvasásával nevelik az eljövendő generáció, remélhetőleg boldogságra predesztinált, zsenge tagjait.

(Budapest, Móra Könyvkiadó, 2011.)

